

Вікторія Анатоліївна Перцева

доцент, кандидат філологічних наук,

доцент кафедри українознавства факультету №2

Харківського національного університету внутрішніх справ

Google Scholar - <https://scholar.google.com.ua/citations?user=xXPFahUAAAAJ>

ORCID - <http://orcid.org/0000-0002-5203-761X>

ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ І МОВИ З МЕНТАЛЬНИМИ КАТЕГОРІЯМИ

Анотація

У роботі представлено аналіз проблеми співвідношення національної культури і мови з ментальними категоріями та ролі національної культури у патріотичному вихованні молоді. Розглянуто особливості мови як найважливішої складової ментальності, показана відмінність між національною культурою та ментальністю.

Аннотация

В работе представлен анализ проблемы взаимоотношения национальной культуры и языка с ментальными категориями и той роли, которую играет национальная культура в патриотическом воспитании молодежи. Рассмотрены особенности языка как наиболее значимой составляющей менталитета, показано отличие национальной культуры от менталитета.

Життя українського суспільства сьогодні ставить серйозні завдання у сфері виховання молодого покоління. Державі вкрай потрібні культурні, ініціативні, різносторонньо розвинені та грамотні люди, які були б готові вчитися, працювати на благо її народу і, в разі необхідності, встати на її захист.

Найважливіша складова процесу виховання - формування і розвиток патріотичних почуттів, які базуються на знанні національної культури. Національна культура не може існувати поза національною формою самовираження. Вона уособлює дух нації та її творчий потенціал. До історії кожного народу треба ставитися дбайливо, не переікраювати її і не прикрашати, а вчитися на її прикладах і, спираючись на неї, правильно

формувати національну самосвідомість і особливості національного характеру. Національна культура відіграє особливу роль у патріотичному вихованні молоді, так як вона, як правило, обслуговується національною мовою, через посередництво якої людина і сприймає світ. Залучення молодого покоління до національної культури здійснюється не тільки шляхом імітації поведінки дорослих, а й значною мірою через мову. Мова, через яку молода людина знайомиться з культурою, стає для неї рідною, адже дитина не народжується українцем, французом, поляком - вона стає ним у процесі виховання в тій чи іншій культурі.

Рідна мова містить у собі величезну біосоціальну, культурно-історичну, екологічну та естетичну інформацію. Завдяки рідній мові формується світогляд людини, її самосвідомість і духовно-моральні цінності. Намагаючись обґрунтувати витoki духовної єдності і цілісності народу, як правило, використовується поняття «ментальність». Ментальність пов'язана з такими категоріями, як «культура», «національна свідомість». У зв'язку з цим, на наш погляд, особливого значення набуває думка про те, що в культурі немає нічого, що не містилося б в людській ментальності. Отже, ментальність набагато ширше поняття «культура».

Ментальність - це специфічний прояв національного характеру, інтелектуальних, духовних і вольових якостей тієї чи іншої культурно-мовної спільноти. Ментальність складається не стільки з ідей, скільки з почуттів, настроїв, думок, вражень, що підсвідомо керують людиною. Мова - це найважливіша складова ментальності. Ментальні ознаки народної свідомості об'єктивуються в мові. Вихідним в цьому питанні для нас є твердження Гуревича А.Я., що мова є засобом, що цементує ментальність.

Справа в тому, що суспільна свідомість на вищому етапі свого становлення формується і фіксується, головним чином, за участю мови. Саме сформульований в словах досвід, знання, культура, накопичені певним етносом, і створюють ментальність. У цьому сенсі мовна свідомість є умовою існування всіх інших форм свідомості.

У результаті трансмутаційних процесів формуються специфічні для кожної національної культури артефакти - мовні образи, символи, знаки, що містять у собі результати культурної діяльності всього етносу. Артефакти, в свою чергу, є базовими концептами ментальності. А реальна практична діяльність людини, закріплюючись у мові, перетворюється на внутрішню модель світу.

Закріплені в мові феномени культури неоднорідні. Одні з них утворюють ядро етнокультурного простору, інші - його периферію. Самі по собі феномени культури - категорії універсальні, так як вони притаманні будь-якій людині. Але це не означає, що вони однаково проектують культуру на мову. Ядром будь-якої національної культури служить, без сумніву, рідна мова, оскільки вона - не просто «засіб опису культури, а, перш за все, квінтесенція цієї культури» [4, с.371]. Мова - основний інструмент засвоєння культури, форма втілення національної ментальності. Культура знаходить свою реальне життя в мові як однієї з найважливіших систем її семіотичного втілення. Мова обслуговує культуру, хоча культура найбільш рельєфно проявляється тільки на тлі мовного простору. В той же час мова несе в собі приховану енергію культурної поведінки представників народу. Мова втілює і національний характер, і національну ідею, і національні ідеали, які можуть бути представлені в артефактах даної культури і складають підґрунтя національно-патріотичного виховання. Кожна національна мова відрізняється своїм баченням предметного світу, що є середовищем життя і діяльності певного народу, з притаманними тільки йому мовними засобами. У цьому відношенні змістове наповнення кожної мовної одиниці обов'язково є носієм своєрідного національного характеру. Проявляючись в культурі, мові, поведінці, певні лексичні одиниці кожної мови презентують менталітет народу.

Сьогодні, на жаль, спостерігається зведення соціальних функцій національної мови до сімейно-побутового рівня. Це впливає на національну самосвідомість. Для багатьох людей зв'язок власної національності з реально

властивими їм національними якостями, в тому числі з дотриманням національних традицій, знанням рідної мови, стає номінальним.

Але мова будь-якого народу - найбільш ефективний засіб збереження і розвитку його культурної та духовної спадщини. Це є дуже важливим сьогодні в умовах розмивання національних пріоритетів. Оскільки і культура, і мова пов'язані з ментальністю народу, тобто з його світовідчуттям і світосприйняттям, і виникає необхідність осмислити проблему співвідношення культури і мови з ментальними категоріями. І характер цієї взаємодії - і репрезентативний і сутнісний.

Список бібліографічних посилань

1. Гуревич А.Я. Средневековый мир. Культура безмолствующего большинства. / Арон Гуревич. – М.: Искусство, 1990.
2. Крымский С. Б. Эпистемология культуры. / С.Крымский, Б.Парахонский, В.Мейзерский. – К.: Наук. думка, 1993.
3. Основи культурології: Навч. посіб. / За ред. Л.О. Сандюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2012.
4. Пелипенко А. А., Яковенко И. Г. Культура как система. / А. Пилипенко, И. Яковенко. - М.: Языки рус. культуры, 1998.